

Atatürk and the Modernization of Turkey, Ed. JAKOB M. LANDAU, E. J. Brill 1984, 13 + 268 sayfa, 88,- Guilders.

Bu cilt Atatürk'ün doğumunun 100. Yıldönümü münasebetiyle İsrail'in Jerusalem Üniversitesinde tertiplenen bir Uluslararası Sempozyumda sunulan bildiri-lerden oluşmaktadır. Bu itibarla bir işbirliği ürünüdür. Başta cildin editörünün kaleme aldığı üç sayfalık bir giriş kısmı bulunmaktadır. Landau burada Atatürk'ün kişiliği, eserinin önemi, ve başarısının önemi konularını çok derli toplu ve muhte- valı biçimde ele almaktadır.

Bundan sonraki ilk yazı Atatürk Rejimi ve modernleşme konusundadır. Bu, kitabın birinci bölümünü oluşturmaktadır. S. N. Eisenstadt tarafından yazılmıştır. Burada konuya sosyolojik yaklaşım yöntemlerinin ayrıntıları üzerinde durulmakta, klasik toplumların modern endüstri koşullarına ayak uydurmaları ve bu yoldan aynı vasıflara bürünmeleri süreciyle birtakım geleneklerden sıyrılmama eğilimleri arasındaki ilişkilerin yaratacağı çeşitli durumlara dikkat çekilmektedir.

İkinci bölüm "Reformun Ön Hazırlıkları, Mustafa Kemal Libya'da" baş- lığını taşıyor. Yazarı Rachel Simon'dur. Burada Atatürk'ün Birinci Cihan Savaşı'n- dan önce Osmanlı Devleti ve Halifelik müessesesiyle Meşrutiyet Rejimi'nin getir- diği yenilikler karşısındaki düşünce ve tutumları hakkında bazı izlenimler edinil- meğe çalışıyor ve bunların Atatürk'ün daha sonraki başarıları hakkında ilk gös- terge sayılabileceği tezi savunuluyor.

Üçüncü bölüm Poul Dumont'un "Kemalist İdeolojinin Kökenleri" adlı yazısından oluşmaktadır. Burada Atatürkçü bir ideoloji bulunup bulunmadığı sorulmaktadır. Zengin bir bibliyografyaya dayanan bu makalesinde yazar geniş bir çerçeve içinde Atatürk ideolojisini ele almak suretiyle yazısına başlamakta, konusunu hemen daraltarak Halk Partisinin altı okla temsil edilmiş olan ilkelerine Atatürk'ün katkı derecesinin ve bunun Batılılaşma hareketimizdeki kökenlerini daha ayrıntılı bir tarzda incelemekle yetinme yoluna gitmektedir.

Bundan sonraki yazı Osman Okyar'ın katkısıdır. Konusu "Atatürk'ün Modern-leşme Denemesi"dir. Burada ele alınan konu birçok öğelerden oluşan Osmanlı Devleti'nin Millî ve lâik bir Cumhuriyete dönüşmesi olayıdır.

Beşinci bölümün yazarı Frank Tachau'dır ve bu bölümün başlığı "Kemalist Türkiye'de Politik Kültür"dür. Burada ilkin sosyal kültürün önemi vurgulanmakta, yazar yirminci asır başından itibaren bir çeyrek asır içinde Türkiye'de karşılaşılan olayların çok büyük çapta bir sosyal kültür değişmesi gerektirdiğini, böyle süratli değişmelerin bazen, olaylar bağlamının kesin mahiyetine rağmen, zihinlerde aynı derecede etkili dönüşmelere yol açmadığını söylemektedir. Bu bölümde Batı uygarlığındaki gelişmelerin Osmanlı İmparatorluğunda doğurduğu çeşitli kültürel ve idarî sorunlar arasında bağ kuran yazar çeşitli grup ve icthatlar ışığında konuyu güzel bir yaklaşımla incelemektedir.

Altıncı bölüm "Atatürk'ün İkinci Dünya Savaşından Beri Türkiye'nin Politik Kültürü Üzerindeki Tepkisi" başlığını taşıyor. Yazarı Udo Steinbach olan bu

bölüm de gerçekten ilginç bir konuyu ele almaktadır. Bu bölümde Atatürk ideolojisi çeşitli açılardan incelenmeğe çalışılmaktadır.

Yedinci ve sekizinci bölümlerde Metin Heper ve İter Turan Atatürk'e ilişkin olarak sivil bürokrasi konusunu ele alıyorlar. Türkiye'de Teşkilâtın Avrupa'ya benzetilmesi teşebbüsü Tanzimatla başlar. Cumhuriyet İdaresi ise, saltanat devri döneminden memur sınıfını yeni bir bilinç ile donatmak ve bunların çalışma verimini arttırmak ihtiyacını hissetti. Ayrıca, burada, özel teşebbüs sahiplerini ortaya çıkarak bir varlık gösterebilir hale gelmesi yanında, memur sınıfının hem çalışan ve ehliyetli ve hem de müreffeh hale getirilmesi gerekmektedir. Fakat bu gibi idealer ancak kısmen gerçekleşebildi.

Dokuzuncu ve onuncu bölümlerde Sabri M. Akurgal ve William M. Hale Atatürk'ün sosyal değişme görüşü ile Atatürk'te devletçilik anlayışı üzerinde duruyorlar. Bunların ilkinde Atatürkçülüğün altı temel ilkesi söz konusu ediliyor ve bunlardan özellikle lâiklikle inkılâpçılık üzerinde duruluyor. Burada, Atatürkçülükte inkılabın ve sosyal değişmenin reform şeklinde düşünüldüğü ve temelinin fikir olduğu söylenmektedir. Yani, burada sosyal değişmenin muhakkak toplumun iç bünyesinden gelmesi gerektiği teziyle bir kıyaslama söz konusudur. Böylece, Atatürkçü görüşte, toplum yapısındaki sosyo-ekonomik çatışmalarla tabakalaşma ve gruplaşmaların sosyal değişiminin gerçek kaynak ve kökeni olduğu düşüncesinin benimsenmemekte olduğu, tersine, millî birlik ve beraberlik duygusunun güçlenmesi temel ilkesi vurgulanmaktadır. Atatürk'te sosyal değişme kültür reformlarına ve entellektüel etmenlere bağlanmaktadır. Ayrıca, her örnek sosyal değişimde lâiklik ve milliyetçilik ilke ve duyguları temelde önemli işlevlere sahip olacaklardır.

Onbirinci bölümde Z. Y. Hershlag, Atatürk'ün iktisadî politikasını 1923 ile 1930 arasında ele almakta ve malî meselelerle para konusunu ve dış borçlar meselesinin çözülmesi sorununu yerden tasarruf maksadıyla bu incelemenin dışında bırakmaktadır. Atatürk'ün devletçilik görüşü de, ayrıca bu onbirinci bölümde Hershlag tarafından ele alınmaktadır.

Onikinci bölümde eğitim konusu Michael Winter tarafından işlenmektedir. Konu burada kronolojik bir şekilde ve rakamlar yardımıyla mukayeseli biçimde sunulmakta, özel bir tema olarak da dinsel eğitimde görülen dalgalanmalara temas edilmektedir.

Onüçüncü bölümün konusu dil reformu veya inkılâbıdır. Bölümün yazarı G. L. Lewis'dir. Yazar, konuyu tarihî perspektivi içine yerleştirmekte, Atatürk'ün dil davasına verdiği önemi ve buna kişisel katkısını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu arada sözlük türetme ve Güneş dil kuramı üzerinde de özellikle durmaktadır. Bundan sonraki bölüm Atatürk'ün güzel sanatlardaki ve özellikle müzik ile tiyatro alanlarındaki etki ve faaliyetleri üzerine kaleme alınmıştır. Bölümün yazarı olan Metin And, Atatürk'ün bu alanlara duyduğu derin ilgiyi çeşitli yönleriyle dile getirmekte ve bu ilginin verdiği zengin ürünü ana çizgileriyle belirtmektedir.

Onbeşinci bölümde "Çağdaş Türkiye'de Batılılaşma" konusu David Kushner tarafından, onaltıncı bölümde hukuk alanında Atatürk'ün getirdiği yenilikler Vakur Versan tarafından, onyedinci bölümde de bir modernleşme ideolojisi olarak Kemalizm konusu İsmet Giritli tarafından ele alınmaktadır.

Landau'ın bir araya getirdiği bu cilt dört ana kısma ayrılmış olarak sunulmaktadır. Birinci kısım "Kemalist İdeoloji" başlığını taşımakta ve ilk dört bölümü içermektedir (sayfa 3-53). İkinci kısım, "Politik Kültür ve Bürokrasi" adını taşımakta beş, altı, yedi ve sekizinci bölümleri içermektedir (sayfa 57-121). Üçüncü kısım "Sosyal ve Ekonomik Sorunlar" adı verilmekte, dokuz, on, onbir ve onikinci bölümleri içine almaktadır (sayfa 125-180).

Cilt tümüyle adına uygun olarak Türkiye'nin modernleşmesinde Atatürk'ün oynadığı kalburüstü rolü güzel bir şekilde işleyen faydalı bir kitaptır. Kitapta bir araya getirilmiş bilgi yanında bölüm sonlarındaki bibliyografyalar da bu konuda araştırma yapmak isteyenler için yardımcı olabilecek niteliktedir. Cildin sonunda oniki sayfalık bir dizin yer almaktadır.

ORD. PROF. DR. AYDIN SAYILI